

DE GESCHIEDENIS VAN HET LUSITAANS GEDROCHT

TONEELWERKGROEP PROLOOG

„Proloog” brengt toneel als pamflet

Stuk: „De geschiedenis van het Lusitaanse gedrocht, onderdrukking en bevrijding, Portugal en zijn koloniën”; auteur: Peter Weiss; groep: toneelwerkgroep Proloog; productie: Jochem Royaards, Rik Hancke, Marcel Rensen, Frieda Pittoors, Gerard Pieterse, Joop Keesmaat, Miel van Nattenhove, Jeanne van Aalen, Bart Scheepens, Kommer 't Mannetje, Jan Cornelis Nooteboom, Theo van der Hoorn, Lisette Mertens, Jean Custer en Huub Huben; voorstelling: schouwburg Tilburg 21 februari '72.

Een leeg toneel. In het midden een torenachtige staalconstructie, die kan dienen als spreekgestoelte, wapendepot, bunker, opslagplaats etc. Daarnaast twee grote schoolborden met een kaart van Angola en informatieve teksten.

Met die middelen maken de acteurs van Proloog duidelijk, hoe slecht de mensen er in de Portugese kolonie Angola er eigenlijk voorstaan. De situatie is daar ronduit slecht. Daarin staat Angola niet alleen. Maar hoe kwalijk het er in dit Afrikaans land toe gaat wordt duidelijk wanneer men weet dat zelfs het bedrijfsleven in Nederland langzamerhand niet meer bereid is koffie uit dat land hier af te zetten. Het gaan betrekken van koffie uit andere landen gebeurt dan overigens onder de druk van de mening van de consument. En in wezen is dat hetzelfde als degenen die de voorstelling van Proloog bijwoont. of bij moet wonen.

Portugal en zijn koloniën dragen tesamen de naam Lusitanië. Dat Peter Weiss het land en de overzeese gebiedsdelen een gedrocht wenst te noemen is niet verbazingwekkend.

Onder hoge bescherming van kerkelijke autoriteiten heeft Portugal tot halverwege de vorige eeuw slaven geëxporteerd uit Angola. De slavenhandel is afgelopen, maar dat betekende tot ongeveer tien jaar geleden niet dat er voor het Angolese volk enige kijk op vrijheid was.

De bevolking werd en wordt zo geknecht door de overheersers, dat vrijheid niet meer een recht is dat men natuurlijkerwijze verkrijgt.

Vrijheid is iets dat men in Angola stap voor stap dient te bevechten op de Portugezen. Men doet dat nu door een volksoorlog. Een strijd die niets verschilt van die van andere vrijheidsbewegingen, en die vorm krijgt in de guerrilla, waarbij iedereen — ook de vrouwen en de kinderen — betrokken worden.

Proloog paste het stuk van Weiss aan door toevoegingen uit de allereerste geschiedenis. Het toneel als een pamflet. Een pamflet met een tekst die de mensen — in dit geval de jongeren van 14 tot 17 jaar — dwingt een standpunt in te nemen.

In korte schetsen, waarbij de acteurs voortdurend van rol wisselen — de Portugese soldaten worden gespeeld door dezelfde mensen, die ook het onderdrukte volk zijn — krijgt men de navrantste geschiedenis opgediend van de „gedrochtelijke” toestand die Lusitanië is. Een rijk dat landen omvat, waar martelingen en moord nog betrekkelijk gebruikelijk zijn. Daarmee wordt het volk geterroriseerd.

Proloog is echter niet bang het stuk te beëindigen met de kreet van de bevrijdingsbeweging „victoria e certa”, de overwinning is zeker. Even zeker als het feit dat de voorstelling aanslaat bij de jongeren. De discussies achteraf bewijzen het. De kijkers zijn gewonnen (niet overwonnen) voor een standpunt.

Dat blijkt: ze kiezen en weten echt wel raad met de informatie die hun wordt aangereikt. Ze zullen die informatie ook gebruiken. Daar kwamen ze rond voor uit. Dat is de ene kant van de medaille. De jonge toeschouwers waren ook zeer geboeid door het theater. Er waren er heel wat, die na het zien van de middagvoorstelling 's avonds terugkwamen, omdat het zo'n fijn toneel was. Dit laatste is dan de andere kant van de medaille. Ook positief. Het wordt hier zo uitgebreid neergezet, omdat men hier en daar wel eens twijfelt aan het theater van van Proloog. In de voorstelling van het „Lusitaanse gedrocht” wordt ook dat doel voldoende — en goed — zichtbaar.

URIAS NOOTEBOOM

Goede aanpak van Proloog

DE jongste ontwikkeling van Toneelwerkgroep Proloog heeft dit gezelschap geleid naar gebieden die dicht bij zijn publiek, de jonge mensen, ligt: school, gezin, werksituatie. Met „De geschiedenis van het Lusitaanse gedrocht” van Peter Weiss, waarvan de officiële première in Tilburg is gegaan, wordt een stap verder gezet, naar een stuk wereld waar de strijd tussen vrijheid en onderdrukking op heel andere schaal en met veel vernietigender wapens gevochten wordt.

Om het jonge publiek, 15 tot 17 jaar, te boeien heeft men niet naar zware effecten of dramatische hoogstandjes gezocht. De grotendeels informatieve tekst van Peter Weiss, voorzien van een toevoeging over de gebeurtenissen van de laatste jaren, wordt met grote soberheid, nuchterheid haast, gebracht en met een minimum aan dramatisering.

Zo wordt de hele aandacht geconcentreerd op de feiten van Portugese onderdrukking en Angolese bevrijdingsstrijd. En dat is geen overbodige luxe, want in de nabespreking bleek dat een groot deel van de gegeven informatie onbekend was aan de aanwezige middelbare scholieren.

Met een dergelijke aanpak neemt Proloog de taak op zich van een gesproken en gespeelde krant. Een krant die vragen oproept die dan ook weer beantwoord worden in de informele nabespreking, een onmisbaar onderdeel van de avond.

Dat wil dus zeggen dat Proloog met kunde en toewijding een stuk opvoeding en vorming verricht dat anderen laten liggen, en daarmee de bestaansgrond van het toneel zelf uitbreidt.

DANIEL DE LANGE

PROLOOG MET „LUSITAANS GEDROCHT”

Documentair toneel over koloniaal systeem

PROLOOG SPEELT „De geschiedenis van het Lusitaans gedrocht” als een eenvoudige, duidelijke informatie over wat er sinds vijf eeuwen onder Portugees bewind in Angola is gebeurd (Lusitaans is een vroeger gangbare aanduiding voor Portugees). Als puur documentair toneel, waarvan de uiterlijke vormen zo eenvoudig mogelijk gehouden zijn.

Voor een deel gebeurt dat in mededelingen van feiten en cijfers. Voor een ander deel in kleine schetsjes, die de menselijke — of beter onmenselijke — situatie van de Angolezen schetsen, voor nog weer een ander deel in symbolen. Het gedrocht — een stalen constructie met kleine kanonsloten en luidsprekers — duidt het koloniale systeem aan. De president staat er bovenop, als hij via microfoons en luidspreker iets te orakelen heeft: hij is er de beheerser van, hij versimpelt de staat. Vóór staan de bisschop en de militair: de kerk en het leger. Achter het hele apparaat de rijke land- en mijnheer, die van dat alles de rijke vruchten plukt. De structuur van de koloniale organisatie, en tot op zekere hoogte van het hele westerse maatschappijstelsel, wordt dus op een uiterst simpele manier zichtbaar gemaakt.

Wat voor gevolgen dat systeem voor de Angolezen zelf heeft wordt in drie fasen duidelijk gemaakt. Eerst wat er tot 1961 is gebeurd en hoe hun situatie toen was. Daar spreken de cijfers: toen de Portugezen in 1450 kwamen waren er achttien miljoen inwoners, nu zijn het er nog maar vijf miljoen. De tweede fase: in 1961 braken er opstanden uit die krachtig werden neergeslagen, met 50.000 Angolezen en 2.000 Portugezen als slachtoffers. Derde fase: sindsdien is de bevrijdingsbeweging, met guerrilla-methoden, voortgezet: zij heeft nu vaste voet in een derde deel van Angola. Opmerkelijk is dat in die bevrijdingsbeweging MPLA Assimilado's een leidende rol spelen. Assimilados zijn Angolezen, die door een uitvoerig controlesysteem en een reeks examens bewezen hebben dat ze bereid en in staat waren om onderdanig met de Portugezen mee te werken en in ruil daarvoor een wat betere positie kregen en zelfs de kans om verder te studeren. Tot aan de universiteit in Portugal toe. Waar ze dan ook leerden denken en kritisch de toestand in hun eigen land bekijken.

Middel

Het programma is gemaakt voor scholieren van vijftien en zestien jaar. De tekst is er wat voor vereenvoudigd. Ook zijn er nieuwere gegevens in verwerkt. Toen een werkgroep van de Nederlandse Comedie het enige jaren geleden speelde, was het óók zo iets als een experimenteren in anders toneelspeel. Daar is bij Proloog geen sprake van. Het wordt niet anders gedaan dan de groep altijd speelt: precies proberen te weten wat er te zien en te horen moet zijn, en dat zo exact mogelijk doen, zonder versiersels, rechtuit, eerlijk, overtuigd. Het toneel is hier zichtbaar middel om iets duidelijk te maken.

Hoe goed dat lukt is te merken aan de discussies na afloop: er wordt vooral over Angola zelf gepraat, en hoogstens terloops over toneel, en dan nog in de trant van: hoe komt dit soort toneel nu aan en bij wie? Afgezien dan van een groepje, dat er geen idee van had gehad wat het te zien zou krijgen en onbewust iets leuks verwacht had. Niet dat ze nu teleurgesteld waren.

Toch wijst dat wel op een vraagteken. Als het waar is wat Brecht zei — en het zal waar zijn — dat toneel altijd en allereerst een „Vernügen” moet zijn, kun je je afvragen of deze voorstelling een „Vernügen” is, onderhoudend, boeiend. Niet doorlopend. Vooral het eerste kwartier zit een beetje moeilijk. Misschien is het ook een kwestie van wennen aan de erg doorzichtige symboliek. Maar op een gegeven ogenblik gaat zelfs het spel met exacte cijfers en historische feiten fascinerend werken.

Er is nog een andere vraag, die ook bij de makers van deze productie aan de orde is geweest: moet je bij die jonge mensen met deze problematiek aan boord komen? Waarschijnlijk zullen ook hun leraren er iets mee moeten doen. Want wat hier gebeurt is het laten zien hoe de samenleving in feite in elkaar zit.

ANDRÉ RUTTEN

De geschiedenis van het Lusitaans gedrocht (Gesang vom Lusitanischen Poppanz) van Peter Weiss. Toneelwerkgroep Proloog, Stadsschouwburg Tilburg, 21 februari.

DE TIJD

DINSDAG 22 FEBRUARI 1972

KUNST

HET PAKKET

Proloog komt met aanklacht

Gezelschap: Proloog; groepsproductie: „De geschiedenis van het Lusitaans gedrocht” van Peter Weiss; plaats: Studiozaal Tilburg.

Het is traditie dat onze toneelgezelschappen voor iedere première de toneelrecensenten van alle kranten uitnodigen. De huidige toneelpraktijk lijkt er aanleiding toe te geven dat gebruik en enkele maal te herzien.

De Proloog-première bijvoorbeeld van „De geschiedenis van het Lusitaans gedrocht” doet men in wezen onrecht wanneer zij in de pers op artistieke merites wordt beoordeeld. Wat een aantal jonge enthousiaste mensen van Proloog hier uitricht heeft veel meer te maken met aanspouwelijk onderwijs en politieke bewustmaking van de middelbare scholieren waar Proloog zich speciaal op richt.

Het onderwerp van de gebruikte tekst (van Peter Weiss, maar aangevuld met de jongste gegevens) is de onderdrukking in de Portugese kolonie Angola. En wat het gezelschap zeggen wil, komt in ieder geval onmiskenbaar duidelijk over: het wordt tijd dat er een einde komt aan dit restje Europees imperialisme. Het uitgebreide feitenmateriaal dat in de opvoering ter sprake komt wekt de indruk van zeer gedegen voorbereiding; dat is de reden dat er eigenlijk onderwijsdeskundigen of specialisten in buitenlandse politiek over zouden moeten schrijven.

Want de toneelrecensent kan alleen maar vaststellen dat het ruwe materiaal nauwelijks een toneelmatische vorm heeft gekregen. De anti-kolonialistische aanklacht wordt helder en overtuigend geformuleerd en dat daar geen kunstzinnige saus overheen is gegoten valt eigenlijk alleen maar te prijzen. Het scholierenpubliek was kennelijk onder de indruk en dat is in zo'n geval het voornaamste.

H. VAN DEN BERGH